

Тонконог І. В.

Київський національний торговельно-економічний університет

Ювковецька Ю. О.

Київський національний торговельно-економічний університет

МОВНІ ВІДМІННОСТІ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗМІВ

У статті досліджується проблема мовних відмінностей та особливостей перекладу інтернаціоналізмів, «хибних друзів перекладача» та неологізмів. У процесі глобалізації та поширення культурного впливу різних народів українські перекладачі зіштовхуються з великою кількістю іноземної лексики. Всі ці чинники так чи інакше приносять до нашої мови інтернаціоналізми, що зумовлює важливість дослідження цієї теми.

Було проаналізовано роботи багатьох вчених-лінгвістів, на основі яких автори виокремили основні класифікації за видами, способами та джерелами запозичення, методи перекладу інтернаціоналізмів та проблеми, які виникають під час їхнього перекладу: буквенний переклад (транслітерація), транскрибування (передача звукової структури), практичне транскрибування, описовий переклад і переклад за допомогою заміни синонімами. Також детально проаналізовані проблеми, з якими зіштовхуються перекладачі в процесі перекладу слів інтернаціонального походження: неологізми, безеквівалентна лексика (слова, які не мають аналогів в українській мові) та «хибні друзі перекладача».

Авторами було детально розглянуто причини появи «хибних друзів перекладача» як слів інтернаціонального походження. Крім цього, приведені методи перекладу цих видів інтернаціоналізмів – вони піддаються методам перекладу, зазначеним вище, але вимагають підвищеної уваги до контексту та особливостей перекладу кожного слова. Досліджені авторами класифікації, методи, приклади та проблеми дають ширше розуміння кожного з важливих елементів іноземної лексики та пояснюють весь процес роботи з ними як для недосвідчених, так і досвідчених перекладачів сьогодення.

Ключові слова: інтернаціоналізми, переклад, неологізми, «хибні друзі перекладача», метод, особливість, заміна, еквіваленти.

Постановка проблеми. Процес глобалізації зумовлює багато результатів: економічних, політичних, культурних, а також лексичних. Не треба йти далеко – щороку зростає кількість іноземних студентів в українських вищих навчальних закладах. Станом на 1 січня 2018 року ця цифра складала 66 тисяч 310 іноземних студентів [2]. Українці отримали гнучку можливість – вільно пересуватися межами Європейського Союзу протягом трьох місяців, що породило велике бажання вивчати англійську, польську, німецьку та інші популярні мови світу. Всі ці чинники так чи інакше приносять до нашої мови інтернаціоналізми, що зумовлює важливість дослідження цієї теми.

Труднощі перекладу інтернаціоналізмів виникають тому, що слова мови джерела та мови перекладу можуть бути схожими або навіть однаковими, але вони не завжди мають однакові значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Інтернаціональні слова та «хибні друзі перекладача» – слова, які прийшли до нас з інших мов, але втратили своє значення та отримали нове, привертають увагу великої кількості науковців. Проблема перекладу інтернаціоналізмів займалися Л. В. Щерба, Ю. А. Жлуктенко, А. Е. Карлінський, В. Ю. Розенцвейг, В. В. Акуленко, Е. М. Солодузо та інші. «Хибні друзі перекладача» отримали увагу великої кількості вчених-лінгвістів, серед яких Р. Погорелова, А. Анікін, Ю. Апресян, Л. Дайненко, Л. Тарануха, В. Карабан [3].

Постановка завдання цього дослідження – проаналізувати мовні відмінності та особливості перекладу інтернаціоналізмів в українській мові.

Актуальність дослідження зумовлюється розширенням політичних, економічних та культурних кордонів України, що породжує виникнення великої кількості інтернаціональних слів.

Виклад основного матеріалу. Інтернаціональні слова прийшли в нашу мову дуже давно – Перша та Друга світова війни, процеси глобалізації, активний процес долучення України до Європейського Союзу та інші фактори активно цьому сприяли та продовжують сприяти [4]. Інтернаціоналізми, інтернаціональна лексика, інтернаціональні слова – слова, які виражають певне поняття міжнародного значення та існують у багатьох мовах світу, зберігаючи близьке або спільне значення з мовою походження.

Виділяють три типи класифікації інтернаціоналізмів:

1. Вмотивованість або «внутрішня форма».

Інтернаціоналізми не можна віднести до якоїсь певної мови, тому що в багатьох із них вони вживаються абсолютно ідентично та означають один і той же термін, тобто вони не вважаються запозиченими. Тобто, певне слово може бути назване «інтернаціоналізмом» тільки за умови, що у декількох інших мовах також присутні слова, які мають такі ж форму та значення.

2. Класифікація інтернаціоналізмів з точки зору перекладача.

Цей тип додатково поділяється на дві групи:

- 1) власне інтернаціоналізми;
- 2) псевдоінтернаціоналізми.

Псевдоінтернаціоналізми як і «хибні друзі перекладача» досить часто виставляють на посміх недосвідчених перекладачів. Так, слово з англійської мови “accurate” люблять перекладати як «акуратний», хоча насправді воно має зовсім інше значення – точний. Magazine, list, preservative, principal, bra, behemoth і тисячі інших слів мають не ті значення, про які можна подумати [5].

3. Класифікація інтернаціоналізмів за способом і джерелом запозичення (Рис. 1).

Загалом термін «інтернаціоналізм» має багато визначень, тому автори пропонують виділити його найголовніші ознаки:

- 1) інтернаціональні слова мають спільну морфемну та синтаксичну конструкцію і схоже або взагалі однакове значення;
- 2) вони присутні в багатьох мовах світу;
- 3) не мають конкретної мови походження [4].

Прийшов час поговорити про способи перекладу інтернаціоналізмів. І. В. Корунець заохочує увагу на таких способах перекладу інтернаціональних слів: буквенний переклад (транслітерація), транскрибування (передача звукової структури), практичне транскрибування, описовий переклад та переклад за допомогою заміни синонімами.

Буквенний переклад інтернаціональних слів. Переклад з латинської, грецької, італійської, української, іспанської та російської мов зазвичай більш комплексний, ніж з англійської або французької, тому що орфографічна система останніх сформована на історичних та етимологічних принципах.

В цьому випадку буквенний переклад не треба розуміти як заміну кожної букви в слові мови походження на букви іншої мови. У багатьох випадках букви можуть бути усунені або додані як заміна іншим. Тим не менш, існує дуже багато прикладів буквеного перекладу з англійської мови на українську: symposium – симпозіум, rector – ректор, gladiator – гладіатор; з грецької мови на українську: poet – поет, stadium – стадіон, drama – драма та інші; з італійської мови на українську:

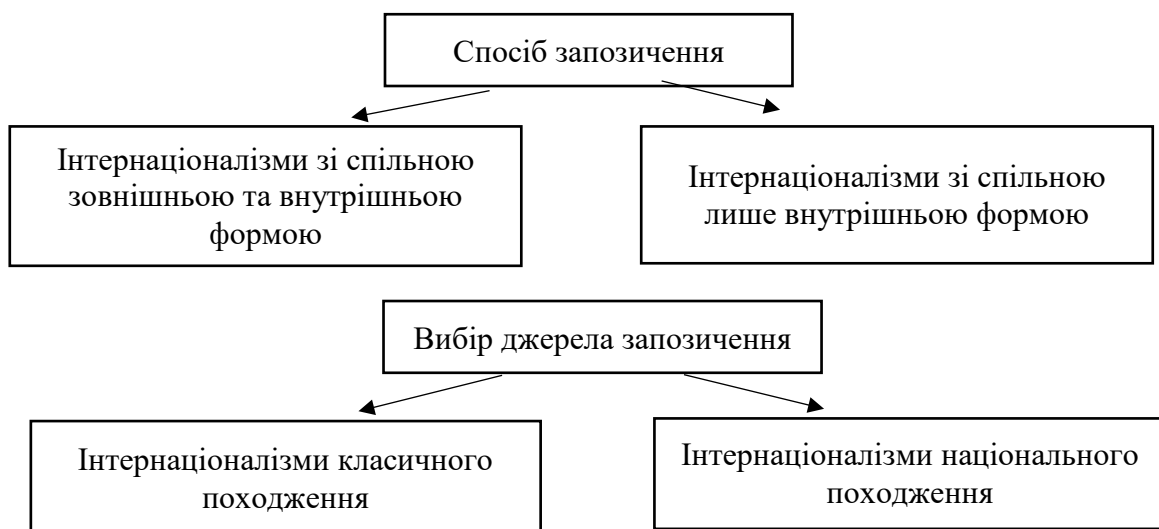

Рис. 1.

pizza – піца, concerto – концерт тощо [6, с. 136]. Хоча буквеним перекладам деяких інтернаціоналізмів не можна цілковито довіряти, бо найчастіше вони приходять до нас саме з англійської мови.

Переклад за допомогою транскрибування та передачі звукової структури. Багато інтернаціоналізмів були перекладені саме завдяки їхній звуковій формі з англійської мови на українську: boom – бум, box – бокс, round – раунд, leader – лідер; з французької на українську: bouquet – букет, prize – приз, pinze-nes – пенсне тощо [6, с. 137].

Переклад за допомогою практичного транскрибування. Міжнародні морфеми адаптуються в усіх мовах залежно від історичних традицій. В результаті цього будь-яке міжнародне слово, не дивлячись на те, з якої мови воно походить, буде мати власне звучання та структуру. Bankruptcy в англійській мові, bankerott – в німецькій, banqueroute – у французькій, bancarotta – в італійській, але в українській це слово звучить як «банкрутство», тобто має лише трохи спільне звучання та форму. Такий вид перекладу інтернаціоналізмів називають «практичним транскрибуванням» або «транскрибуванням перекладача» [6, с. 137].

Деякі інтернаціоналізми можуть зберігати мінімальну схожість із мовою походження: bachelor / бакалавр, crown / корона, dance / танець, mosque / мечеть, outpost / аванпост тощо [6, с. 138].

Інтернаціональні слова, які містять в собі корені двох слів, перекладаються таким чином:

а) за допомогою підставлення частин, які мають наближені звучання та форму: film-actor – кіноактор, radio-active – радіоактивний, five-footer – п'ятифунтовий тощо;

б) за допомогою слів, які звучать схоже зі словом мови походження, але мають іншу морфологічну структуру: dance-music – танцювальна музика, red-coloured – червоного кольору, police-station – поліційне відділення тощо.

Описовий переклад. Багато слів інтернаціонального походження можуть не мати аналогій під час перекладу та бути перекладеними за допомогою опису. Залежно від лексичної природи їх переклад може мати різні форми:

а) лінгвістична форма мови походження може бути збережена як головне описове слово в комбінації слів: civilizable – той(та), що піддається цивілізуванню / цивілізації, classifiable – той(та), що піддається певній класифікації, examinee – той(та), що піддається перевірці / складає іспит, interviewee – той(та), у кого беруть інтерв'ю тощо;

б) лінгвістична форма інтернаціоналізмів може не бути збережена під час перекладу. Таке трапляється, коли інтернаціональне слово ще не адаптувалося в кінцевій мові. Деякі слова, які прийнято вважати інтернаціоналізмами, можуть взагалі не мати нічого схожого зі словами мови походження, тому що їх перекладають з метою підвищення акценту на певну дію: deputize – бути чийось представником, epilogic – заключний, кінцевий, останній, twopenny – нікчемний / копійчаний (дослівно «вартий двох пенні») [6, с. 138].

Переклад за допомогою заміни синонімами. Міжнародні лексичні форми часто можуть бути замінені в процесі перекладу на іншу лексичну форму, яка є близькою або ж ідентичною за значенням. Такі види заміщень є можливими через існування в кінцевій мові інтернаціоналізмів, які були запозичені з минулих історичних періодів. Такі міжнародні лексеми мають той самий логіко-граматичний / лексико-граматичний клас. Правильність перекладу, досягнута за допомогою такого роду синонімічних підстановок, зазвичай може встановлюватися лише в тексті, хоча частково це може бути простежено і на рівні групи слів [6, с. 139]. Наприклад, athletic – гімнастика, але ніяк не атлетика, diagram – схема, а не діаграма, base – фундамент, а не база, standard – еталон, а не стандарт тощо.

В процесі формування лексики географічних назв в різних мовах запозичені форми можуть мати однакову або схожу поверхневу структуру – слово, комбінацію слів або навіть речення. Таким же чином як і справжні інтернаціоналізми вони з'являються в різних мовах у результаті невпинного прогресу технологій, культури та науки. Чимало таких запозичених слів стали невід'ємною частиною лексики в багатьох мовах. Не дивлячись на всі ці моменти, вони зберігають в кожній мові єдність усіх компонентів, тобто вони є абсолютно ідентичними за значенням та формою з мовою походження: long / short waves – довгі / короткі хвилі, loud-speaker – гучномовець тощо [6, с. 140].

Через той факт, що в нашу мову прийшло дуже багато інтернаціоналізмів, деякі з яких зараз мають інше значення, ніж в мові походження, з'явився такий термін як «фальшиві друзі перекладача». Так називають слова, які є схожими за написанням у формі вжитку та мові походження, але мають абсолютно різні значення. Термін «фальшиві (хибні) друзі перекладача» прийшов до нас із французької мови – “faux amis du traducteur”, потім закріпився і в англійській мові.

Крім цього терміну, є багато інших (language traps – мовні пастки, misleading words of foreign origin – іноземні слова, що вводять в оману тощо), але цей термін описує всі слова такого типу, а не окремі випадки [7].

Дуже часто причиною появи цих «хибних друзів перекладача» є те, що слово, яке було запозичено з певної мови, має дуже багато значень у різних контекстах, які є вживаними в англійській мові, але не є властивими українській мові. Наприклад слово, яке прийшло до нас з англійської мови – conductor. Який переклад одразу приходить до Вас у голову? Звичайно, кондуктор! Але це слово має ще мінімум 6 значень в українській мові – провідник (електричний), диригент, керівник, провід, дріт, громовідвід [11]. Саме тому, якщо б у певному тексті про громовідвід ми перевели б це слово як «кондуктор», то отримали б банальну ситуацію з «хибними друзями перекладача». До речі, особливу небезпеку такі слова становлять саме під час технічного перекладу.

Причини виникнення «хибних друзів перекладача»:

1) слова набувають різного значення в кожній мові, в яку їх запозичують – значення може бути ширшим або вужчим. Наприклад слово «*бойлер*». Це слово в українській мові означає «водяний підігрівач», але безпосереднє кипіння води в ньому не відбувається;

2) слова, які змінилися в мові вжитку вже після запозичення – *комбайн*. В момент запозичення в українську мову це слово, як і в англійській мові слово “combine”, належало до сільськогосподарської техніки, а через деякий час ми маємо вже і *кухонний комбайн*, і *нафтовий комбайн*, *гірський комбайн* тощо;

3) значення слова може змінитися в мові походження, але вже після того, як воно було запозичено в іншу мову. Така ситуація спостерігалася зі словом «танкер». Під час запозичення його з англійської мови воно означало «паливне судно, нафтовоз». Пізніше його значення в англійській мові змінилося на «літак-заправник», а в українській залишилося старе значення;

4) терміни насправді не запозичувалися з інших мов, а просто були утворені в різних мовах [8].

Наприклад слово «ректор». В українській мові воно має таке значення: «голова будь-якого вищого учбового закладу», але в англійській мові воно має вужче значення – там так називають лише глав шотландських університетів і керівників двох коледжів Оксфорда.

Окрім наявності «хибних друзів перекладача», існує ще проблема перекладу неологізмів та інтернаціоналізмів без еквівалентної лексики в мові вживання. Безеквівалентна лексика – це слова або групи слів, які позначають явища, предмети або процеси, але в мові вживання на мають еквіваленту з певних причин. Прикладами таких слів можуть бути слова [9] *switchel* – напій з патоки та води, *tammany* – система підкупів у політичному житті США, *newshawker* – газетер тощо. Такий переклад зазвичай викликає багато труднощів у перекладачів.

Під час технічного перекладу можна зіштовхнутися з неологізмами – новими словами, які з’являються в мові вжитку для вираження нового поняття. Контекст – те, на що треба звертати увагу під час перекладу неологізмів і безеквівалентних інтернаціоналізмів. Тобто, найчастіше такі слова перекладаються саме залежно від контексту, в якому вживаються [10, с. 145].

Висновки і пропозиції. Дослідивши наявність методів перекладу інтернаціоналізмів, автори виділили основні з них: буквений переклад (транслітерація), транскрибування (передача звукової структури), практичне транскрибування, описовий переклад та переклад за допомогою заміни синонімами.

Під час перекладу можна зіштовхнутися з такими особливостями інтернаціоналізмів: «хибні друзі перекладача», неологізми та безеквівалентні слова. Ці особливості також піддаються згаданим вище методам перекладу, але в цьому випадку необхідна велика кількість уваги та знань, щоб потім не потрапити в неприємну ситуацію, переклавши певне слово не за контекстом.

Список літератури:

1. Бурковська М. М. Інтернаціоналізми та їх різновиди в українській та англійській мовах. Курсова робота / Електронний ресурс: https://knowledge.allbest.ru/languages/3c0b65625b3bc68b5c53b88521316c26_0.html.
2. Останні події. Електронний журнал «Уніан» / Електронний ресурс: <https://press.unian.ua/press/10144736-shchoroku-zrostaye-kilkist-inozemnih-studentiv-yaki-hochut-zdobuvati-vishchu-osvitu-v-ukrajini-video.html>.
3. Петришин О. Г. Інтернаціональні слова як головне джерело походження «хибних друзів» перекладача. Кафедра індоєвропейських мов ДонДТУ / Електронний ресурс: <https://naub.oa.edu.ua/2013/internatsionalni-slova-yak-holovne-dzherelo-pohodzhennya-hybnih-druziv-perekladacha/>.

4. Фенюк Л. Д. Інтернаціоналізми та інтерлексеми: різні підходи до визначення. ЧНУ ім. Юрія Федьковича / Електронний ресурс: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v25/part_1/42.pdf.
5. Андрієвська О. С. Інтернаціоналізми та принципи їх класифікації. ЧНУ ім. Юрія Федьковича / Електронний ресурс: http://www.rusnauka.com/20_PRNiT_2007/Philologia/23715.doc.htm.
6. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) : Підручник. Вінниця : «Нова Книга», 2001. 488 с.
7. Л. М. Ангарова, О. М. Васільєва. Методичні вказівки до курсу «Перекладацький аналіз науково-технічного тексту» на тему: «Інтернаціоналізми та «фальшиві друзі перекладача» в науково-технічній літературі». ПДТУ. Маріуполь, 2005. / Електронний ресурс: <https://refdb.ru/look/2357398-pall.html>.
8. Мирошниченко В. М. Проблеми перекладу «хибних друзів перекладача» з англійської мови на українську. ХІІІ, С. 43–48. / Електронний ресурс: <http://journals.uran.ua/eejet/article/viewFile/1868/1763.%C2%A0>.
9. Переклад інтернаціоналізмів. / Електронний ресурс: <https://studfile.net/preview/5083587/page:8/>.
10. Погоріла А. І., Тимчук О. Т. Особливості перекладу неологізмів англійської мови. ДДПУ ім. Івана Франка / Електронний ресурс: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/3.1/35.pdf>.
11. Методичні вказівки до курсу «Перекладацький аналіз науково-технічного тексту» / Електронний ресурс: <http://ruh.znaimo.com.ua/index-879.html?page=2>.

Tonkonoh I. V., Yuvkovetska Yu. O. LANGUAGE DIFFERENCES AND PECULIARITIES OF INTERNATIONALISMS TRANSLATION

The article deals with the problems of linguistic differences and peculiarities of translation of internationalisms, “false friends of translator” and neologisms. Today, in a time of globalization and the spread of cultural influence of different nations, Ukrainian translators are confronted with the great amount of foreign lexicon. All these factors in one way or another bring to our language internationalisms, which defines the importance of exploring this topic.

The works of many linguistic scholars has been analyzed, on the basis of which we have identified the main methods of translation of internationalisms and the problems that arise during translation: literal translating (transliteration), translating via transcribing (conveying the sounding structure), practical transcribing, descriptive translation and translation by way of synonymous substitution. The problems faced by translators in the translation process are also analyzed in detail: neologisms, equivocal vocabulary, and “false friends of the translator”. In addition, methods of translation of these kinds of internationalisms are given – they are subject to the translation methods mentioned above but require a greater attention to the context and translation features of each word. The author also researched in detail the reasons for the emergence of “false friends of translator” as words of international origin.

The article highlights the main methods of translation of internationalisms and the problems that arise during translation. The methods and examples we have studied give a broader understanding of each of the important foreign vocabulary elements and explain the whole process of working with them not only for unexperienced, but for experienced translators as well.

Key words: internationalisms, translation, neologisms, “false friends of translator”, method, peculiarity, substitution, equivalents.